

Michael Weber

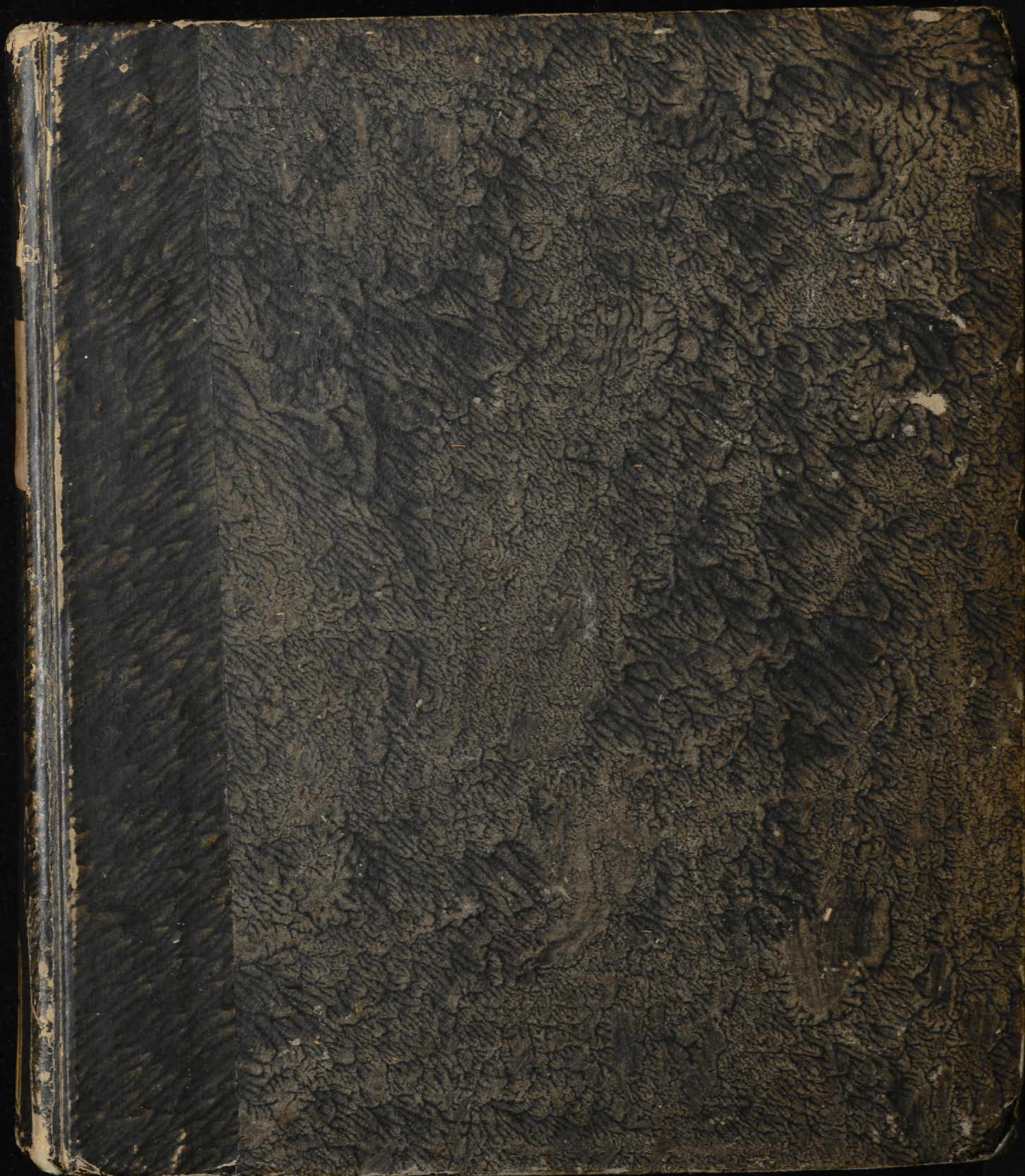
**Rector Academiae Vitebergicae Michael Webervs Scriptvrae S. Doctor
Theologiae Professor Pvblicvs Ordinarius Stipendiatorvm Elect. Ephorvs Ordinis
Svi H. T. Decanvs Ad Memoriam Resvrrectionis Christi A. MDCCXCIII Rite
Concelebrandam Invitat**

Vitebergae: Litteris Caroli Christiani Dürrii, [1793?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn862376114>

Druck Freier Zugang

87

Fa 1092 (87.)

A. U. Synonymum
Rostock im Jun. 1815.

Dissertationes

- 1, De veris bonarum artium literarumque incrementis ex libertate publica, Oratio, Poëta a Chr. Gottl. Heyne. Göttingen 1763.
- 2, Dissertatio historico-theologica de eos theologicis, col. lectos ex Leonis magno pontificis romano scriptis. Auctor Joh. Jac. Griesbach Halae 1768.
- 3, De fide historica ex ipsa rerum, quae narrantur natura, judicanda. Auctor Joh. Jac. Griesbach Halae 1768. -
- 4, Orationem Augustanae confessionis memoriam ad instituto Lynxiano ipsa Cal. Octobr. 1791 habendam, indicat Chr. Godofr. Schütz, prof. ord. Senae.
- 5, quod. scilicet altera
- 6, Oratio in anniversariis inaugurationis faciae academiae Georgicae Augustae, habita a Chr. G. Heyne, prof. eloq. Göttingae 1776.
- 7, Observationes nonnullae ad historiam dogmaticam de spiritu sancto a Joh. Georg Rosenmüller Erlangae.
- 8, De theologiae christianae origine, Dissertatio Leon. Georg. Rosenmüller, Lipsiae. -

9, M. Lams. *Dissertatio de accommodatione*
Christi in primis & apostolicis tribula-
tionibus, 1793.

10, Dr. Ioan. Guil. Rüd. P. P. O. de
Ioannis Baptista in rem christianam
studiis. Sectio I. Erlangae

11, *Sectio II.*

12, Dr. Georg. Friedr. Seiler *summos in theologia*
honores in virum gen. et mas. rev. Gottl.
August de Staenöner rite collatos indicit
Erlangae, 1792.

13, *De vaticinationum causis atque finibus, Dissert.*
Dr. Seiler. Erlangae.

14, *Sectio II.*

15, Dr. Ammon. *brevis argumenti: pro summi*
numinis existentia recognitionis. Pars prior, Erlangae

16, *Pars II.*

17, Dr. Seiler *summos in theol. hon. in Mag. Staenlein*
rite conferendos indicit. Erlangae 1795.

18, Michael Weber, *prof. ord. de diffinitione legitime et*
licet, recte et honesto factorum in libris N. T.
proposito, vulgo neglecto.

19, Michael Weber *ad memoriam resurrectionis Christi,*
rite celebrandam invitat, 1793.

20, *Memoriam natalitatis Jesu Christi quae recitanda*
abitibus commendat academia Jenensis, 1794.

21, *Part. II.* 22, *Part. III.*

22, *Commentatio de consilio, quo scriptor in act.*
apost. concinnandis ductus fuerit, Renae 1818.

23, *De parabolis Christi et notionibus de adventu*
Christi in N. T. obacis imprimis. Jesu vati-
ciniis Matth. 24 a Tychsen. Göttingae 1785

Josephus Juch

191

RECTOR
ACADEMIAE VITEBERGICAE
MICHAEL WEBERVS

SCRIPTVRAE S. DOCTOR THEOLOGIAE
PROFESSOR PVBLICVS ORDINARIVS
STIPENDIATORVM ELECT. EPHORVS
ORDINIS SVI H. T. DECANVS

A D M E M O R I A M
RESVRRECTIONIS CHRISTI

A. MDCCCXCIII
RITE CONCELEBRANDAM

INVITAT.

*De auxilio Dei Iesu homini in opere salutari, eoque terrestri, praestito,
parum Theologis animaduerso.*

*De auxilio Dei Iesu homini in opere salutari, eoque terrestri,
praestito, parum Theologis animaduerso.*

Si verum est, quod *Balbus* dicit apud *Ciceronem*, neminem virum magnum sine aliquo afflatu diuino vnquam fuisse; Iesum, Nazarenum, Mariae filium, auxilio Dei caruisse, qui historiam euangelicam fide dignam habet, suspicari non potest. Cum enim verus homo esset ille Iesus; fierine potuisset, vt opus salutare, a Deo ipsi demandatum, sua ipsius vi in hac terra perficeret? Τοσούτων ἔργων ἄνευ Θείας κηδεμονίας οὐκ ἐξήνυσεν ὁ Κύριος. Ita iudicat *Clemens Alex.* Admon. ad Gent. 68. Ita etiam nos. Quamquam habebat dotes haud vulgares, immo eximias, in ipso vel puero conspicuas; tamen quatuor illa beneficia, quae Deus, docente Paulo (1 Cor. I, 30.), per ipsum humano generi hac in terra parare voluit vereque parauit, σοφία, δικαιοσύνη, ἀγίασμός et ἀπολύτρωσις, omnibus facultatibus viribusque humanis fuere multo maiora. „*Christus nobis a Deo eo consilio datus est, vt nos sapientes redderet, a metu poenarum liberaret, ad vitae sanctitatem adduceret, tandemque ab omni malo liberatos bearet.*“ Quot verba, tot pondera! Χεῖρὸς ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ΣΟΦΙΑ. Deus enim per Iesum in hac terra viuentem efficere voluit, vereque effecit, vt homines ab ignorantia et praua de Deo rebusque diuinis sentiendi ratione liberari, atque ad veram melioremque sapientiam perducī possint. Χεῖρὸς ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ. Deus enim per Iesum in hac terra viuentem efficere voluit, vereque effecit, vt homines a metu poenarum ob conscientiam vitae male actae et virtutis imperfectae, salua sua sanctitate et iustitia, liberari, atque ad veram certamque animi tranquillitatem perducī possint. Χεῖρὸς ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ἈΓΙΑΣΜΟΣ. Deus enim per Iesum in hac terra viuentem efficere voluit, vereque effecit, vt homines a seruitute peccati ac vitiositatis naturalis imperio liberari, atque ad veram melioremque, quamuis imperfectam virtutem, quae

A 2

sibi

sibi propter ipsum veluti perfecta probetur, certamque praemiorum diuinorum spem adiunctam habeat, ac proinde ad *veram certamque* animi laetitiam perducere possint. Χριστὸς ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ ἈΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ. Deus enim per Iesum in hac terra viuentem efficere voluit, vereque effecit, vt homines post mortem a miseriae reliquiis, a moriendi necessitate, et vitiositate ipsa, omnis miseriae matre atque origine, liberari, atque ad *aeternam beatitatem* perducere possint. Quemadmodum vero horum beneficiorum magnitudo omnes facultates viresque humanas multum superat: ita eorum etiam parandorum modus. Parata enim sunt virtute Iesu perfecta, doctrinae euangelicae praestantia, morte vicaria, vitaeque post mortem recepta. Talia ac tanta beneficia cum tali modo Iesus humano generi parauerit: quis dubitet, quin Deus ipsum in omni illo negotio, modo plane singulari, adiuerit? Quicquid hac in terra ad salutem hominum effecit, iuuante Deo effecit: quae non solum Apostolorum est professio, sed etiam ipsius Iesu, vbi omne illud opus salutare ad auxilium Dei refert, Patris, omnibus, ipsoque filio maioris. Qua de re, grauissima sane, cum dissentire viderem Theologos, symbolicos pariter atque asymbolicos, antiquiores et recentiores, aliam atque aliam diuinæ humanaeque naturae coniunctionem in Christo fumentes: non potui, *Carissimi Cives*, quin, quae de auxilio Dei Iesu homini in opere salutare, eoque terrestri, praestito, parum Theologis animadverso, paullo diligentius cogitasse mihi viderer, paucis Vobiscum communicarem, *Vestroque* veri studio ea, qua decet, animi simplicitate atque modestia commendarem. Fuerunt autem ea in causa quatuor nobis pertractanda capita. Vt enim seruator quatuor illa beneficia generi humano pararet, et nobis σοφία, δικαιοσύνη, ἀγίασμός et ἀπολύτρωσις fieret, e consilio Dei necesse primo fuit, vt virtutem perfectam omnibusque numeris et partibus expletam, legitime s. recte facta (quae quomodo a bene s. honeste factis differant, vltima inuitatione declarauī) exerceret; deinde, vt doctrinam diuinam Iudaeis Palaestinam incolentibus recte et plene traderet, eius veritatem satis certo ac perspicue comprobaret, discipulosque relinqueret bene instructos, qui beneficia per ipsum humano generi parata non tantum Iudaeis, verum etiam aliis gentibus offerrent, et religionem christianam per omnes orbis terrarum partes propagarent; tum, vt vicariam mortis poenam subiret; denique, vt, vita post mortem recepta, virtutis suae integritatem, doctrinae veritatem, mortisque vim salutare

tutarem extra omnem dubitationem poneret, certissimeque discipulis persunderet, se quatuor illa beneficia humano generi non modo parasse, verum etiam tribuere et velle et posse. Quae quidem quatuor capita, Humanissimi Viri, si deinceps et singulatum attentione Vestra persecuti fueritis; sine disputationis nostrae aliqua utilitas, nec ne, iudicatu haud erit difficile.

Vt igitur Iesus homo nobis σοφία, δικαιοσύνη, ἀγίασμός et ἀπολύτρωσις fieret, e consilio Dei necesse fuit primo, ut virtutem perfectam omnibusque numeris et partibus expletam, legitime s. recte facta exerceret. Cui negotio omnibus Adami posteris grauiori ut hic vir par esset, Deus ipsum per spiritum sanctum generauit, materiam virtutis eximiam ipsi suppeditauit, virtutisque studium modis plane singularibus corroborauit.

Cum Deus Iesum tanquam Adamum posteriorem priori opponere, eiusque exemplo docere vellet, quam virtutem ille praestare et potuisset et debuisset, quam iusta igitur sit mortis poena peccanti illi denunciata; vitiositas vero e lege naturae ad illius posteros transmissa impedimento sit, quo minus virtus integra colatur: non debuit permittere, ut is, quem integritatis laude ornare vellet, communi naturae lege nasceretur, ac vitiositate communi infectus ad virtutis illius atque integritatis laudem ineptus proderetur. Sunt quidem, ut verbis Iustini Martyris utar (Dial. c. T. I. 181. 186. 252.), οἱ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀλλήλων τὰ ἐντεταλμένα ἐφύλαξαν· sed οὐδεὶς ἈΚΡΙΒΩΣ ΠΑΝΤΑ ἐποίησεν. Iesus fuit ΜΟΝΟC ἄμωμος καὶ δίκαιος ἄνθρωπος, ΔΙΧΑ ἈΜΑΡΤΙΑC ΓΕΝΝΗΘΕΙC. Ipse Iesus: τὸ γεγεννημένον, inquit, ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστίν, est, ab ipso ortu, non demum fit imitatione exemplorum atque abusu libertatis: quamquam ad vitiositatem naturalem maior accedit; contra vero τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστι. Io. III, 6. cfr. Luc. I, 35. τὸ γεννώμενον ἅγιον, infans sanctus natus, purus a vitiositate naturae, talis, qualis fuit Adamus prior, recens creatus, ad virtutem perfectam idoneus, a Deo procreatus per spiritum sanctum, id eoque Dei filius appellandus, velut Adamus prior. Spiritum sanctum, cuius interuentu Deus Iesum hominem in utero Mariae formauerit, non esse filium Dei, diuinam Christi naturam, quae fuit multorum opinio, (Iustini nominatim, Apol. II, 58. τὸ πνεῦμα οὐκ καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ οὐδὲν ἄλλο νοῆσαι θέμις, ἢ τὸν ΛΟΓΟΝ, Athanasii, de

Incarnat. Verbi 51. Κατερχόμενος πρὸς ἡμᾶς ἐκ παρθένου πλάττει
(ΕΑΥΤΩ, τὸ σῶμα), iam non docemus, sed sumimus.

Vt vero Iesus homo facultatem legitime faciendi a genitore acceptam recte colere posset, Deus quoque eximiam ipsi suppeditavit perfectae virtutis materiam. Silentio praeterrittam stirpem ipsius regiam vanamque Iudaeorum expectationem, matris paupertatem et loci, quo educatus erat, contemtionem, quae pectus Iesu vel ad ambitionem inflare atque ad gloriae vanitatem impellere, vel ad habendi cupiditatem incitare, atque ad ignauiam deprimere poterant; silentio praeterrittam summam popularium perversitatem morumque corruptionem, quam vel optimos honestissimosque viros in virtutis studio impedire ac prope inuitos secum rapere constat; silentio praeterrittam ingratorum ciuium odia, calumnias, iniurias, persecutiones, discipulorum ignorantiam, imbecillitatem, tarditatem, perfidiam atque id genus alia, quae vel constantissimum fortissimumque animum frangere atque opprimere valeant. Haec omnia tacere liceat, ac duo sufficiat commemorare exempla, baptismum Iohanneum, e voluntate Dei Christo suscipiendum, et tentationem diaboli variam, Deo ita volente, ipsi oblatam.

Cum Iohannes non baptizaret, nisi peccata confitentes, ad eorum ventam impetrandam; Iesum vero sciret omnis esse peccati expertem: non obscurum esse potest, quod haesitauerit ab initio, virumque in suo genere vnicum ab immersione sacra detinere voluerit, metuens quippe cum ex parte sua, tum ex parte Iesu aliquid inhonesti atque indecori. „Noli, inquit, a me expectare, quod neque meam imbecillitatem, neque tuam dignitatem deceat. Non ignoro sanctitatem tuam virtutemque plane singularem, immo sum ipse professus. Ego quidem baptizo peccatores; peccata confitentes, in quorum numero sum et ipse. Quomodo igitur a me impetrare possim, ut tuam dignitatem ac praestantiam baptismi cerimonia deprimere videar? Nonne spectatores et auditores me vel pro homine superbo, qui simulauerit modestiam, vel pro mendace, qui te elogiis vanitate ornare voluerit, ac te ipsum pro peccatore habebunt, ac Messiam esse negabunt? Me a te baptismum suscipere decet; te a me, non item.“ Cui Iesus ita: „Tua quidem recusatio maximam habet speciem, nec male videris philosophari; reuera tamen falleris. Nam in eo ipso cernitur virtutis praestantia et vis, ut ea etiam Dei iussa, quorum rationem vel plane non intelligamus, vel non omnino assequamur, ipsius Dei causa, lubenter et sine cuncta-

cunctatione exsequamur. Haec virtutis colendae ratio in omnibus quidem hominibus esse debet; praecipue tamen in nobis, in te, Messiae antecessore, omnibus prophetis V. T. maiore, in me, Messia, omnium legatorum Dei maximo. Iam igitur nobis non quaerendum est, uter sit maior, uter minor, virum hic actus tuae meaeque personae conveniat, nec ne. Acquiescendum nobis est in Dei voluntate, de cuius ratione ac necessitate et ipse dubitare poteram. — Similem virtutis materiam obtulit Deus Iesu, cum eum a spiritu sancto in solitudinem ductum tentationi spiritus mali exponeret. Quam sapienter tela Satanae callide immissa repulerit, quam fortiter omnes impetus declinaverit, quam constanter, quam feliciter, quam honeste diabolum superaverit, historia docet. Quam turpiter vero se dedit Adamus prior! Quam misere cessit aduersarii insidiis! Ille tentatus est in paradiso; hic in solitudine. Ille omnibus vitae necessitatibus abundavit; hic caruit. Ille semel periculum subiit; hic saepius. Ille cecidit; hic stetit. Tantum est discrimen Adam prioris et posterioris in usu materiae virtutis a Deo suppeditatae. Qui, cum Irenaeo aliisque, virtutem Iesu a coniunctione diuinæ humanaeque naturae et a necessitate quasi fatali deriuant, tantum abest, ut dignitatem eius extollant, ut deprimant, quin immo, prorsus aboleant. Nisi Iesus potuisset peccare; careret verae virtutis laude. Quamquam erat Dei filius; tamen ex incommodis, quae passus est, didicit, quid sit, Deo obedire, ipsoque usu atque experientia cognouit ac sensit difficultates cum virtutis studio coniunctas. Hebr. V, 8.

Quod vero etiam dixi, Deum virtutis studium in Iesu feruens modis plane singularibus corroborasse, id ad vaticinia et mira pertinet, partim ea, quae edidit ac fecit *propter* Iesum, partim ea, quae edidit ac fecit *per* Iesum. Siue respiciamus vaticinia Messiana per prophetas V. T. per Iohannem baptistam, per alios viros, per spiritus etiam sanctos edita, quae Iesus ad se transferenda esse sciret, siue honorificentissima Patris iudicia et promissa ad aures ipsius coelitus perlata, siue prophetias ipsius Iesu, euentu comprobatas; nonne intelligamus, necesse est, quantam illa omnia habuerint vim ad certissimam Iesu persuasionem de singulari Patris erga ipsum amore, summamque alacritatem amantissimo Patri omnino parendi? Idem etiam valet de miris utriusque generis. Siue rationem habeamus praesidii diuini ac tutelae ab aduersariorum conatibus Christo a prima pueritia insidiantium, siue
auxilii

auxilii atque efficientiae in operibus stupendis per Iesum productis; nonne perspicuum est, ipsum etiam hoc modo de amore paterno certiores in dies factum singularia accepisse virtutis nutrimenta? — Ita igitur Deus Iesum adiunxit legi omnino satisficientem, virtutemque perfectam exercentem.

Vt Iesus homo nobis σοφία, δικαιοσύνη, ἁγιασμός et ἀπολύτρωσις fieret, e consilio Dei, deinde necesse fuit, ut doctrinam diuinam Iudaeis Palaestinam incolentibus (quos cum reliquis hominibus ignorantia et prauis opinionibus de Deo rebusque diuinis laborasse constat) recte et plene traderet, eius veritatem scitis certo ac perspicue comprobaret, discipulosque relinqueret bene instructos, qui beneficia per ipsum humano generi parata non tantum Iudaeis, verum etiam aliis gentibus offerrent, et religionem christianam per omnes orbis terrarum partes propagarent. Quod vero ad negotium ut idoneus esset, illam ipsam doctrinam, tradendique ordinem ac modum, tempus et locum, Deus cum eo communicauit, eum facultate adauxit et vaticinandi et mira faciendi, eundem denique adiunxit in discipulis deligendis, edocendis, confirmandis. — Quae didicit Iesus, ea docuit: didicit vero ab ipso Deo. Etenim quamuis multa tribuere liceat huius viri ingenio, iudicio, mentis acumini, lectioni, meditationi, vsui atque experientiae, in rebus diuinis melius intelligendis, librisque sacris rectius interpretandis; certe tamen arcana Dei consilia, ne Mosi quidem patefacta, sine diuino afflatu exponere non potuisset. Quoties negat, doctrinam suam suam esse! Quoties inculcat discipulis, doctrinam suam neque ex suo, neque ex alius hominis ingenio haustam esse, sed ab ipso Deo profectam! „Sane, inquis, ab ipso Deo est profecta, h. e. ab omniscientia naturae suae diuinae, qua utebatur Iesus.“ At colligamus locos maxime huc pertinentes, Matth. XI, 27. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*, i. e. omnia me docuit pater meus. Ioh. VII, 16. *Mea doctrina non est a me excogitata, sed accepi eam ab illo, qui me misit.* VIII, 26. *Quae ab ipso audiui, ea trado hominibus.* 28. *Cognoscetis, me nihil protulisse ex ingenio meo, sed, quae me docuerit Pater, ea exposuisse.* 38. *Quod vidi apud Patrem meum, id explico.* XIV, 10. *Doctrinae capita, quae ego vobis propono, non sunt ex ingenio meo deprompta.* 24. *Doctrina, quam auditis, non est mea, sed Patris, qui me misit.* XV, 15. *Omnia, quae audiui a Patre meo, vobis patefeci.* XVII, 7. *Iam intelligunt, omnia, quae mihi tradideris, a te profecta esse.* II. *Con-*
serua

ferua eos in doctrina tua, quam mihi tradidisti (ἐν τῷ ὀνόματι σου, ᾧ δέδωκάς μοι). — Quod igitur ex his aliisque huius generis locis patet, Iesus non fuit αὐτοδιδάκτος, sed Θεοδιδάκτος. Quae docuit, ea ipsum docuit Deus, Pater. Docuit vero ipsum partim immediate, cuiusmodi exempla reperiuntur Matth. III, 17. XVII, 5. Ioh. XII, 28. partim, et maxime quidem, mediate, per spiritum sanctum, quo Iesus vinctus omni-que operi salutari consecratus fuisse dicitur. Luc. IV, 18—21. coll. I. 14. Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ· οὐδ' ἐνεκεν ἔχρισέ με εὐαγγελίσασθαι πτω-χοῖς κ. τ. λ. Act. X, 38. ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δύ-νάμει κ. τ. λ. cfr. Matth. III, 17. Hoc Dei auxilium per spiritum san-ctum Iesu docenti praeslitum agnouit etiam Iohannes baptista. Quam-quam enim Iesum omnium legatorum diuinorum summum esse mode-ste profitebatur; tamen huius legati praeslantiam non ex eo repetebat, quod omnia ex ingenio suo, vel ex omniscientia sua hauriret, auxilio-que diuino aliis prophetis per spiritum sanctum exhibito carere posset, sed ex descensu de coelo et filii nomine, quo Pater eum ornauerit, nec non ex praeslantia auxilii diuini ac maiore donorum spiritualium copia. Digna est sententia, quam adscribamus: *Ille, qui desuper, de coelo venit* (ita baptista sensisse legitur Ioh. III, 31. seqq.), *omnibus doctoribus* (diui-nitus missis) *maior est* (etiam me, omnibus prophetis, ipso Mose maior). *Hic* (digito demonstrat semet ipse), *qui ex terra originem habet, terre-nus est, ac terrena loquitur. Ille vero* (quod iterum affirmo), *qui de coelo venit, omnibus doctoribus* (a Deo missis) *maior est. Quod vidit at-que audiuit, id docet. Nihilo tamen minus nemo fere doctrinam ipsius ac-cipit. Qui vero accipit, Deum* (illius doctoris doctorem) *veracem esse confirmat. Ille legatus Dei* (qui κατ' ἐξοχὴν hoc nomine appellandus est) *doctrinam diuinam* (recte et plene) *exponit.* (Cur vero? Num ideo, quod vtitur omniscientia sua? Non; immo hac de causa:) *Deus enim non modice* (non parce) *tribuit ipsi spiritus sancti dona* (velut aliis prophetis modice ac parce tribuit, sed largissime Ioh. I, 33. 34. dat dona immensa: non vnum alterumue donum, sed omnia simul. Cfr. Iustin. Martyr. Dial. cum Tryph. Iud. 246. σοφίας μὲν πνεῦμα Σολο-μών ἔσχε, συνέσεως δὲ καὶ βουλῆς Δανιὴλ, ἰσχύος δὲ καὶ εὐσεβείας Μω-σῆς, καὶ Ἡλίας φόβου, καὶ γνώσεως Ἡσαΐας. Καὶ οἱ ἄλλοι αὐτὸ ὁμοίως ἢ μίαν ἑκάστος ἢ ἐναλλάξ ἄλλην τινα μετ' ἄλλης δυνάμεως ἔσχον. Ie-sus igitur accepit septem πνεύματα simul, interprete Iustino: πνεῦμα

B

σοφίας,

σεφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα εὐσεβείας, et πνεῦμα φόβου.) *Pater amat filium* (quod me docuit vox Patris coelitus ad aures meas delapsa: οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου, ὁ ἀγαπητός), ideoque omnem veritatis divinae thesaurum (non tantum leges duarum tabularum, veluti Mosi, sed πᾶσαν ἀλήθειαν, τὸ πλήρωμα τῆς χάριτος καὶ ἀληθείας) manui eius tradidit, (quod ipsum patefactum mihi est a Deo, et significatum vidi specie spiritus sancti in Iesum descendantis). Ita Iohannes baptista, cui non contradicit Iohannes euangelista, I, 18. Quamquam enim unicum Dei filium, Patri familiarissimum, arcana Dei consilia explicuisse, eiusque imaginem ante oculos quasi proposuisse docet; tamen modum, quo id fecerit, non desinit, sed ex ipsius filii sermonibus lectoribus cognoscendum relinquit. — Auxilium Dei Iesu docenti per spiritum sanctum praestitum continere etiam videtur historia de tentatione Matth. IV, 1—11. Insidiis enim spiritus mali feliciter superatis, spiritus sancti ad ipsum accesserunt, ipsique ministrarunt. Quomodo vero? Num cibo allato? Est haec interpretatio vulgaris, quam partim propter usum loquendi, partim propter contextum, partim propter exempli similitudinem 1 Reg. XIX, 5. 6. minime rephendo. Sed quidni etiam de alio cibo cogitemus, longe praestantiore, quem Iesus ipse Ioh. IV, 34. vehementer laudat, de allatis mandatis Dei, quae filius lubentissime exsequebatur? Emittuntur enim spiritus illi sancti εἰς διακονίαν Hebr. I, 14. vbi haud dubie de solo corporis pabulo cogitare non licet. Atque etiam verbum διακονεῖν de spiritualibus rebus, de oraculis divinis ad homines perlatis, usurpatur. 1 Pet. I, 12. Cum Matthaeus, spirituum sanctorum ministerium laudans, verbum διακονεῖν adhibuerit, quod latius pateat, atque ad animum non minus pertineat, quam ad corpus, neque circumscriptionem ipse adiunxerit, quae de solo corporis pabulo cogitare nos iubeat: nescio, an vituperandus sit, qui, et animi et corporis rationem habens, pabulum utriusque generis coniungendum putet. Quicquid vero sit; certe tamen secundum superiora perstat sententia nostra. Iesus in tradenda doctrina divina non usus est omniscientia sua, sed adiutorem habuit Deum. Deus cum ipso communicavit doctrinam, quam traderet Iudaeis, partim immediate, partim, et maxime quidem, mediate, per spiritum sanctum. Communicavit etiam tradendi ordinem ac modum, tempus et locum Ioh. XII, 49. 50. (cfr. Luc. XII, 11. 12. XXI, 15.) Quem-
admodum.

admodum non pendebat ab Apostolorum arbitrio, quam potissimum regionem, quas potissimum vrbes, quos vicos, quae loca doctrina sua excolerent, sed suum quisque assignatum habebat canonem, suam quisque dioecelin diuinitus praescriptam, et vel in hunc vel in illum locum, hoc vel illo tempore, docendi causa proficisci iuebantur (Act. VIII, 26. 29. 39. IX, 11. X, 19. 20. XVI, 9. 10. 2 Cor. X, 13.) ita Iesus non solum Palaestinae finibus immanere iussus est, quod ipse non per speciem, non simulate, immo serio atque ex animi sententia (Matth. XV, 24) profitetur, sed in ipsa etiam Palaestina, cum pluribus de causis fieri non posset, ut vno semper eodemque loco maneret, sed modo huc, modo illuc proficiscendum esset, non suo pro arbitrio docendi causa itinera suscepit, sed moderante Deo per spiritum sanctum. Hic eum admonuit de locis, ubi, ac de tempore, quando et quamdiu doceret. Quod igitur modo Nazarethiae, modo Capernaumi, modo Hierosolymae, modo alio in loco, hoc, nec alio tempore, vel diutius, vel breuius, vel saepius, vel rarius docuit, id fecit volente Deo, per spiritum sanctum itinera ipsius dirigente. Ioh. VII, 6. 9. 10. XI, 5. 7. Quod ita se habere, ego quidem intelligere mihi videor e Luc. IV, 14. coll. 1. ubi Iesus, impellente eodem spiritu sancto, a quo in solitudinem ductus erat, in Galilaeam revertisse, atque in synagogis docuisse narratur, atque ex Act. X, 38. — *ὁς ΔΙΗΛΘΕΝ* — Sed hic ipse posterior locus reliquum etiam auxilium comprehendit Iesu docenti non minus necessarium.

Nimirum ut Iesus doctrinam diuinitus acceptam atque in Palaestinae agris disseminandam Iudaeis cum fructu tradere posset, veritas eius satis certo ac perspicue confirmanda erat. Poterat vero confirmari duobus modis: *vaticinando* et *mira faciendo*. Vtramque facultatem Deus concessit Iesu, ita quidem, ut alios prophetas etiam hac ex parte longissime superaret.

Iesus veritatem doctrinae diuinae confirmauit vaticiniis (prophetiis). Vaticinia vero legatorum diuinorum (quatenus non spectantur tanquam ipsius doctrinae capita, sed tanquam veritatis doctrinae documenta) non in sola rerum futurarum praedictione cernuntur, quae est explicatio vulgaris, sed latius patent, atque in vniuersum complectuntur reuelationes arcanorum, humanam scientiam superantium, a Deo communicatorum, ad doctrinae diuinae veritatem confirmandam, siue sint illa arcana praeterita,

terita, siue praesentia, siue futura. Matth. XXVI, 68. Ioh. IV, 19. Talia fuerunt vaticinia Iesu. Reuelauit arcana *praeterita* Ioh. I, 49. *Antequam te Philippus vocauit, cum sub ficu esses, vidi te.* IV, 18. *Quinque viros habuisti.* — Reuelauit arcana *praesentia.* ibid. *Quem nunc habes, non est tuus vir.* — VI, 64. *Sunt quidam inter vos, qui non credant.* XI, 14. *Lazarus mortuus est.* — Reuelauit arcana *futura*, partim paullo post futura, ascensum piscis cum statere Matth. XVII, 27. alacritatem mittendi asinam alligatam cum pullo. XXI, 2. 3. occursum hominis vrceum aquarium ferentis Luc. XXII, 10. prodicionem Iudae Ioh. VI, 71. abnegationem Petri XIII, 38. suum crucis supplicium, resurrectionem, ascensionem in coelum, effusionem spiritus sancti, passim; partim *non ita multo post futura*, excidium Hierosolymae, antecedentia et consequentia, conuersionem gentium, passim; partim denique *multo tempore post futura*, interitum mundi, antecedentia et consequentia.

Quae vaticinia Iesu quamquam magna ex parte multum valere poterant ad doctrinae diuinae veritatem confirmandam; maiorem tamen vim habuisse videntur mira ab ipso facta s. signa, magis quippe oculorum sensum mouentia. Ipse Iesus in his miris grauius pondus Nathanaëlem (Ioh. I, 51. 52. coll. II, 11.) expectare iubet, quam in illis vaticiniis, ac multo saepius legitur mira fecisse, quam diuinasse. Mira vero legatorum diuinorum (quatenus non spectantur tanquam ipsius doctrinae capita, sed tanquam veritatis doctrinae documenta) non ad solam omnipotentiam Dei referri debent, quae est sententia vulgaris, sed latius patent, atque in vniuersum cogitari debent mutationes facultatibus viribusque humanis maiores, vi effectae diuina, ad doctrinae veritatem confirmandam, siue vis diuina in efficiendis illis mutationibus immediate agat, siue mediate. Talia fuerunt mira Iesu omnis generis, in coelo, in terra, in mari facta. Non iam sermo est de miris, quae Deus quidem fecit *propter* Iesum, non vero *per* Iesum; sed de illis, quae fecit *per* Iesum et *propter* Iesum, quae ipse etiam Iesus *fecisse* dicitur. Haec mira vulgo putant Iesum fecisse *Θεῖκῶς, αὐτοκράτορικῶς*, *usu omnipotentiae suae diuinae*, indeque argumentum petunt pro eius diuinitate. Sicuti vero ex facultate diuinandi non sequitur, vt fuerit omniscius; ita ex facultate mira faciendi omnipotentia eius vere diuina cogi non potest. Quemadmodum Iesus non diuinavit *Θεῖκῶς, αὐτογνωστικῶς*, sed *διακο-*

διακονικῶς, πνευματικῶς: ita etiam mira non fecit *δεικῶς, αὐτοκρατερικῶς*, sed *διακονικῶς, πνευματικῶς*. Ex vtraque facultate nihil colligere licet, nisi hoc, Iesum, a Deo adiutum, eius legatum fuisse. Recte hoc collegit Nicodemus Ioh. III, 2. eiusque professionem suam fecit Petrus Act. X, 38. Deus stetit ab eius partibus. Deus ei praesto fuit per spiritum sanctum. Nuspiam Iesus facultatem mira faciendi ab usu omnipotentiae suae repetiit; sed, vti docendi diuinandique facultatem, ita illam quoque, ad Deum retulit Deique spiritum sanctum. Cum (Ioh. I, 52.) nouitiis discipulis spem faceret, fore, vt plurima et maxima videant mira: non praedicauit omnipotentiam suam, cuius usu illa signa essent edenda, sed Dei auxilium laudauit per spiritus sanctos ascendentes ac descendentes sibi praestandum. Ita saepius. Ioh. V, 20. *Pater filio omnia monstrat, quae ipse faciat.* 36. *Opera, quae dedit mihi Pater facienda.* XIV, 10. *Pater, qui a meis partibus stat, ipse facit opera.* 17. *Spiritus verax, veri doctor,* (qui opponitur spiritui mendaci, mendaciorum auctori), *vobis iam adest, aderitque in posterum:* quod non tantum ad doctrinam et diuinationes, verum etiam ad mira ac signa pertinet. Luc. XI, 20. se daemones expellere ait ἐν δακτύλῳ Θεοῦ; Matth. XII, 28, ἐν πνεύματι Θεοῦ. Non igitur ipse expulit daemones vi sua, usu omnipotentiae suae, sed vi diuina, per spiritum sanctum: qui enim πνεῦμα Θεοῦ naturam Christi diuinam significare putant, falluntur vehementer. Immo est spiritus ille sanctus, qui descendit in Iesum baptizatum. Recte Clemens Alexandrinus Strom. I, 330. ἐχρίσθη τὴν σάρκα τῷ τοῦ ΠΑΤΡΟΣ αὐτοῦ πνεύματι. — Vt taceam, spiritum Dei illo in loco spiritui malo, daemonum principi, Beelzebulo, opponi; vt taceam, πνεῦμα Θεοῦ s. πνεῦμα ἅγιον, quod in Iesum baptizatum descendit, non esse naturam Christi diuinam, sed spiritum sanctum, Christi atque Apostolorum adiutorem; vt taceam constantem N. T. loquendi usum: iam in vna blasphemia aduersus spiritum sanctum, quae blasphemiae aduersus filium hominis opponitur, interpretationis nostrae defensionem quaero. Is enim in locis, vbi vtriusque blasphemiae mentio fit, filius hominis et spiritus sanctus manifeste distinguuntur tanquam duae personae diuersae. Spiritui enim non opponitur caro, sed filius hominis, neque filio hominis opponitur filius Dei, sed spiritus sanctus. Accedit, quod (Luc. XII, 10. coll. 12.), postquam Iesus de blasphemia in spiritum sanctum locutus erat, statim discipulis spiritus sancti auxi-

lium in causa sua defendenda promittit. Quisnam vero est ille spiritus sanctus, cuius auxilium Iesus discipulis promissit? Filius Dei? Natura Christi diuina? — Qui igitur cum *Athanasio* verba Iesu de utraque illa blasphemia sic interpretantur, ut utraque ad Christum pertineat, prior quidem, quatenus sit filius hominis, posterior vero, quatenus sit filius Dei, atque usu omnipotentiae suae daemones expellat, eos vehementer falli, ego quidem summo iure statuere mihi videor. — Si Iesus, quae nostra est sententia, mira fecit *διακονικῶς*, *πνευματικῶς*, ut alii legati diuini; me non offendit, quod per Iesum mira facta sint ipso etiam inscio: cuius generis exemplum extat maxime memorabile Marc. V, 30. coll. Matth. XIV, 36. Verba: *quis meas vestes tetigit?* non esse ignorantiam simulantis, sed ingenue profitentis, ex eo apparet, quod non legitur cognouisse sanationem futuram, sed factam. Quod, si Iesus sua sponte, sua vi, suae omnipotentiae usu omnia mira fecit, nescio, an recte explicari possit. Neque vero obstat, quod circumspexisse dicitur, *ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσαν.* Est enim ille Infinitivus *ἐκβατικῶς* intelligendus, non *τελικῶς*. Et fingamus, Iesum, non modo de sanatione facta, verum etiam de homine sanato certiolem, ignorantiam illa quaestione simulasse; tamen ignorauit sanationem in femina illa futuram esse. „At, inquis, sit ita, Iesum ignorasse, sanationem futuram esse, Iesum non cepisse consilium mulieris illius sanandae, ideoque etiam omnipotentia sua non usum esse; tamen omnipotentia filii Dei mirum fecit, filio hominis inscio.“ Audio. Sed quibusnam verbis hoc inest? Illisne *τὴν Ἐξ ἑαυτοῦ δύναμιν ἐξελθούσαν*? Immo vero haec *δύναμις*, ad agendum egressa, est *δύναμις πνεύματος ἁγίου*, quo Iesus plenus fuisse narratur Luc. IV, 1. 14. *πλήρης πνεύματος ἁγίου* — *ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος*. Act. II, 22. *ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεός* — X, 38. *πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει* — *εὐεργετῶν καὶ ἰάμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ*. Quemadmodum spiritus mali in hominibus habitasse, exiisse et rediisse dicuntur: ita spiritus sanctus in Iesu domicilium habuisse, atque ad agendum egressus dicitur. Non igitur usus est Iesus omnipotentia sua, neque vis filii Dei, Iesu homine inscio, egit; sed vis spiritus sancti, qui in eo habitabat. Similia exempla reperiuntur Act. V, 15. 16. XIX, 11. 12. — Non magis offendere nos possunt preces Iesu, Lazarum a mortuis in vitam reuocare volentis, ad Patrem fusae, quibus summam fiduciam in Patris vi
atque

atque auxilio positam, semperque probatam grata mente declarat. Ioh. XI, 41. 42. „*Pater, gratias tibi ago, quod preces meas ratas habear* (nos gratias agimus post euentum; Iesus autē euentum: adeo certus erat de consensu voluntatis suae cum voluntate Patris). *Equidem non ignoro, te preces meas semper probare* (etiam alias expetiit sibi Patris auxilium Marc. VII, 34. VIII, 6.); *sed propter populum adstantem gratias tibi ago, ut me tuum esse legatum intelligant.*“ Si Iesus mira fecisset *Θεῖκως, αὐτοκρατορικῶς*; num imploraturus fuisset Patris auxilium? — Denique etiam ex nostra sententia rectius explicari potest sermo Iesu morientis, quo intempestiuum iniuriam sibi illatam vlciscendi feruorem Petrinum grauitē castigat. Matth. XXVI, 53. „*An putas, me non posse precari Patrem meum, ut plures, quam duodecim legiones spirituum sanctorum, auxilio mihi mittat?*“ Tua defensione mihi non opus est. An oblitus es, quod a primo inde tempore, quo te in consuetudinem meam atque familiaritatem vocaui, spiritus Dei sanctos mea causa ascensos esse ac descensos edixi? An ignoras, quot et quanta pericula sub Patris praesidio euaserim? Nonne aduersarii humum modo prostrati temeritatem istam tuam retinere debebant? Si defendi vellem ab iniuria aduersariorum; non confugerem ad auxilium duodecim hominum, quod tu, tanquam dux et antesignanus, prae te fers, sed auxilium Dei implorarem, cuius spiritus sancti ad hoc usque tempus in omnibus negotiis mihi praesto fuerunt, quorum vis et multitudo duodecim homunculorum infirmitatem ac paucitatem haud dubie vincit.“ Cur, quaeso, Petrum non his repulit verbis: An nescis, me mea ipsius vi stupenda signa edidisse? Dubitasne de omnipotentia mea? — Quemadmodum igitur constat, Iesum non vaticinatum esse *Θεῖκως, αὐτοκρατορικῶς*, sed *διακονικῶς, πνευματικῶς*: ita non minus certum est, eum mira non fecisse *Θεῖκως, αὐτοκρατορικῶς*, sed *διακονικῶς, πνευματικῶς*. Praestantia Iesu in aliis rebus quaeri debet, quas enarrare iam longum est. „Ergo miris non manifestauit suam *δόξαν, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός?*“ Profecto, non quidem miris per se, sed haec tamen, quatenus professioni ipsius fidem faciebant. Quamquam mira non fecit usu omnipotentiae suae, sed, ut Paulus loquitur Rom. I, 4. *ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιοσύνης*, i. e. *πνεύματος ἁγίου*; tamen se filium Dei esse, qui haberi vellet, factis illis ostendit. „Attamen nonnulla certe mira Iesus fecit *Θεῖκως* et *αὐτοκρατορικῶς*. Non enim

semper

semper legitur preces ad Deum fuisse, atque ad eius auctoritatem et vim prouocasse. v. c. Matth. VIII, 3. *Volo, purgatus esto.* Luc. VII, 14. „*Iuuenis, tibi dico, surge.*“ Ita sane videtur. Num vero ex silentio illo sequitur, Iesum precatum non esse? Nonne Lazarum, quamquam Patrem erat precatus, simili modo, quo iuuenem Nainiticum, in vitam reuocauit? Nonne dixit, Patrem *semper* preces probare? Num sine verborum formulis precari non licet? Num Apostoli *semper* auxilium Dei implorasse, ac nominatim Dei et Christi auctoritate mira fecisse leguntur? Num *semper* praemisissent formulas solennes: ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου, et similes. Act. III, 6. 12. 16. 1 Cor. V, 4? Non *semper*. Vid. Act. V, 5. 9. 12. XXVIII, 5. Num igitur etiam Apostoli alia mira fecerunt *διακονικῶς* et *πνευματικῶς*, alia vero *θεϊκῶς* et *αὐτοκρατορικῶς*? — Quae cum ita sint: *Doederleinium* etiam sententiam symbolicam probasse, valde miror. Est autem illa Form. Conc. 767. his verbis expressa: „Illius hypostaticae et communicationis virtute *omnia* sua miracula edidit (ex mea sententia ne vnum quidem), et diuinam suam maiestatem pro liberissima voluntate, quando et quomodo ipsi visum fuit, non tantum post resurrectionem suam, et ascensum in coelum, verum etiam in statu exinanitionis manifestauit, v. g. in nuptiis, quae Canae Galilaeae celebratae fuerunt, it. cum duodecim annos natus inter viros eruditos eruditissime disputaret; praeterea in horto, quando vnico propemodum verbulo hostes suos in terram prostrauit. — Eam maiestatem statim in conceptione sua habuit, etiam in utero matris, sed, vt Apostolus loquitur, seipsum exinaniuit, eamque, vt D. *Lutherus* loquitur, in statu suo humiliationis, secreto habuit, neque eam *semper*, sed quoties ipsi visum fuit, usurpauit. — Certe *haec admiranda opera* (miracula) humana natura sola nequaquam praestare potuisset (vere iudicatur), *nisi cum diuina personaliter unita fuisset, et realem communicationem cum ea habuisset* (falso; immo sic: nisi Deus cum spiritu sancto vnctum adiunisset).“

Denique etiam Deus Iesum hominem adiunxit in discipulis *deligendis*, *edocendis*, *confirmandis*.

Deus Iesum hominem adiunxit in discipulis *deligendis*. Non Iesus pro arbitrio suo discipulos delegit, sed instinctu spiritus sancti: quod adiumentum in iis potissimum necessarium fuit, qui essent interioris admissionis. Act. I, 2. τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου οὓς ἐξελέξατο. Ioh.

Ioh. XVII, 6. — οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου — σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας. cfr VI, 37. 44. Non quilibet dignus erat familiaritate Iesu, non quilibet idoneus ad muneris apostolici gravitatem. Si Deus Apostolorum dilectum soli Christi arbitrio reliquisset; salva ipsius prudentia, facile fieri potuisset, ut diligeret minus dignos, minusue idoneos. Cum vero Deus, qui naturam atque indolem singulorum hominum penitus cognitam habet ac perspectam, discipulos ad ipsum adduceret, et disciplinae ipsius, curae, et consuetudini familiari traderet; tutissime delegit cum interioris, tum exterioris admissionis discipulos, neque errori relictus fuit locus. Ipsum Iudam non pro arbitrio suo, sed moderante Deo, fecit Apostolum. Quamquam enim iste homo hoc honore indignus fuit; placuit tamen sapientiae divinae, uti pravo eius ingenio ad opus Christi salutare. Act. I, 16—20. II, 23.

Deus Iesum adiuvit in discipulis edocendis, siue speclemus res tradendas Ioh. XV, 15. πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ἐγνώρισά ὑμῖν, siue tradendi modum atque ordinem. XII, 49. 50. — τί εἶπα καὶ τί λαλήσω — καθὼς εἰρηκὲ μοι ὁ πατήρ, οὕτω λαλήω. (cfr. Luc. XII, 11. 12. — πᾶς ἢ τί ἀπολογήσῃτε ἢ τί εἴπητε. XXI, 15 — σῶμα καὶ σοφίαν —) XVI, 4. 12. Iesus partes doctrinae divinae discipulis magis perspicue et verbis propriis explicuit. Luc. VIII, 10. Non omnia simul effudit, sed sapienter res divinas dispensavit. A facilioribus progressus est ad difficiliora, a terrenis ad coelestia, a minus definitis ad magis definita, a magis necessariis ad minus necessaria.

Deus Iesum adiuvit in discipulis confirmandis. Nolo iam repetere illa, quae supra exposui de vaticiniis et miris, quae in discipulorum quoque animis multum valere debebant ad doctrinae divinae veritatem stabiliendam. Placet potius subsistere in iis, quae discipulis vel propria fuerunt, vel ad eos praecipue pertinuerunt. Non solum potestatem acceperunt mira faciendi, dum Christus viveret in his terris, sed spem etiam plura et maiora edendi in posterum, post abitum magistri, Matth. X, 8. Ioh. XIV, 12—14. Liberavit eos ab omni necessitatibus vitae cura. Matth. VI, 24—34. X, 9—13. Promisit iis admirandum Dei auxilium in causa sua defendenda ibid. 19. 20. eximia etiam praemia in hac et futura vita. Matth. XIX, 28—29. Luc. XXII, 29. 30. Deprecatus est pro iis ibid. 31. 32. Ioh. XVII, 9—19.

C

Sed

Sed de capite *secundo* satis; veniamus ad *tertium*.

Vt Iesus homo nobis σοφία, δικαιοσύνη, ἁγιασμός et ἀπολύτρωσις fieret, tum, e consilio Dei, necesse fuit, vt Iesus vicariam mortis poenam subiret. Cui negotio, in naturae humanae sensu, in ipso aetatis flore, in vitae integritatis conscientia atque a poena mortis libertate, ne impar esset hic homo: Deus hanc moriendi necessitatem, optione quidem relicta, mature satis ei exposuit, hominum salutem cum vicaria illa morte coniunctam, mortis accelerandae spem, et dignitatem summam illam mortem secuturam proposuit, eum tandem morientem per spiritum sanctum confirmavit, ac mortis acceleratione a longiore grauissimorum dolorum sensu liberauit.

Non improvisa mors Iesum oppressit. Cum Deus ad crucis supplicium cogere eum ac vi pertrahere non posset; cum ei sponte subeunda esset vicaria mortis poena: nonne putemus, opus ei fuisse diuturna meditatione, praeparatione, exercitatione? Vt primum docere coepit: ita statim quoque mortem suam mortisque genus praeuidit. Nec praeuidit tantum, sed praedixit etiam, primo quidem verbis paullo obscurioribus Luc. XIII, 31—35. Ioh. II, 19. III, 14. VI, 51. VII, 34. X, 15. 18. postea vero magis magisque definitis et satis superque perspicuis Matth. XVI, 22. 23. (coll. Luc. VIII, 32—33.) XVII, 22. 23. (coll. Marc. IX, 30—32. Luc. IX, 43—45.) XX, 17—19. (coll. Marc. X, 32—34. Luc. XVIII, 31—34.). Quae praedictio saepius repetita quamquam plerisque auditorum obscurior videbatur; tamen dubitare nos non finit, quin mortis imago inde ab aditu muneris semper ipsius oculis fuerit obuersata.

Deus vero etiam hominum salutem ipsi proposuit cum vicaria illa morte coniunctam, mortis accelerandae spem et dignitatem summam illam mortem secuturam. Luc. IX, 31. — ἔλεγον τὴν ἘΞΟΔΟΝ αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. — Non leuiore de causa moriendum Iesu erat, sed, quod non ignorauit, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, ad salutem generis humani. Ioh. VI, 51.

Cui cum pro humanitate sua summopere studeret: salutis illius cogitatio animi fortitudinem aluisse, ac vel grauissima impedimenta superasse putanda non est? Metuendi ac tolerandi erant acerbissimi quidem dolores et cruciatus; attamen breuiiores. Quod si sciuit, vti mihi videtur; nihil

nihil inde consolationis eum hausisse credamus? Subeundum erat supplicium crucis, feruile illud atque ignominiosissimum; at vero perpessio eius ad summum honoris fastigium beatissimumque imperium ducebat. Quod si praeuidit (praeuidit autem, certoque expectauit Ioh. XVII, 2.); nouos virtuti stimulos admotos non agnoscamus? — Iesum hominum salutem cum morte sua coniunctam, summamque dignitatem post mortem expectandam saepius secum perpenderit, seque ad poenam vicariam praeparasse, de eo dubitare potest nemo. Eum vero etiam habuisse mortis accelerandae spem, de eo dubitauerint multi. Loco enim Ioh. X, 18. nihil aliud Iesus dicere videtur, quam hoc, se non cogi ad moriendum, sed promptum esse paratumque, se non mori inuitum, sed lubentem, ductum amore Dei hominumque. Verum enim vero, ex mea quidem sententia, plus inest verbis Iesu, tantum inest, quantum in neminem alium transferri possit. Si nihil aliud expressisset, quam moriendi voluntatem; etiam *Socrates*, qui fuga salutem quaerere nolebat, se animam ponere ἀφ' ἑαυτοῦ, dicere potuisset. Ἀφ' ἑαυτοῦ aliquid loqui vel facere, ex usu loquendi, Iohanneo potissimum, non tantum dicitur is, qui sponte sua, non coactus, non inuitus loquitur vel facit, sed ille, qui ex opinione sua, ex ingenio suo, ex voto suo, e sensu suo, pro arbitrio suo, agit. Ioh. VIII, 28. XI, 51. XVIII, 34. Animam igitur ponit ἀφ' ἑαυτοῦ non tantum is, qui sponte sua moritur, non coactus, non inuitus, sed ille, qui ex voto suo, e sensu suo, pro arbitrio suo, moritur, qui non tamdiu vitam trahit, quamdiu corporis conditio et naturae lex postulat, sed animam ponit, quando ponere placet. Hoc praecipuum (ἐξουσία, praerogatiua) fuit Iesu proprium. Quemadmodum hoc praecipuum a Deo accepit, ut primus a mortuis in vitam rediret, necessitati iterum moriendi non subiectus: ita etiam hoc singulari beneficio ornatus est, ut ne in crucem quidem acto vis humana vitam eriperet, sed ipse animam ponere, mortemque pro arbitrio suo ac voto citius aduocare posset. Nulla igitur ex parte habuit sibi parem. In morte, in resurrectione, ἐν πᾶσιν fuit πρωτεύων. Col. I, 18.

Ipsam etiam morientem Deus adiunxit, confirmans quippe per spiritum sanctum, et mortis acceleratione liberans a longiore grauissimorum dolorum sensu. Luc. XXII, 43. ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ, ἐνισχύων αὐτόν. Marc. XV, 44. ὁ Πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη

C 2

τέθνηκε.

τέθυκε. Plures commemorantur et commemorari possunt causae tristitiae illius summae, qua Iesus commotus, flexis genibus, humum prostratus, Patrem precatus est, ut a vehementiore mortis metu se liberaret. Iam inhaereamus tantum auxilio, quo Deus imbecillitati filii per spiritum sanctum de coelo demissum benigne succurrit: quod auxilium verbo ἐνισχύειν exprimitur. Id vero verbum cum partim physico, partim morali significato adhibeatur; modus vero auxilii ab euangelista non definiatur: tutissima via incedere videntur, qui erectionem physicam et moralem, confirmationem corporis et animi, comprehendant, et verbum ἐνισχύειν non minus latiore significato accipiant, quam verbum διακονεῖν Matth. IV, 11. de quo verbo disputauimus supra. Erectus enim et confirmatus a spiritu sancto, non modo metum mortis fortiter superauit, verum etiam satis virium habuit ad dolores cum morte coniunctos constanter perferendos. Hebr. V, 7. εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, *liberatus ex voto a mortis metu.* — Quod vero accelerationem mortis attinet, quam iure pro auxilii diuini parte habemus; de ea Iesus in haec verba erumpens: Ἠλὶ, Ἠλὶ, λαμὰ σαβαχθανὶ; videtur quidem dubitasse, spemque a Deo factam abiecisse. Sed non dubitauit; spem non abiecit. Nihil aliud expressit illis verbis, quam expectationem auxilii diuini et liberationis desiderium. Nam τὸ πῶ, quod Matthaeus XXVII, 47. Alexandrinos secutus per ἰνατί reddidit, non solum significat *ob quid, quamobrem, cur*, sed etiam *ad quid, quousque, quamdiu*, ut sit particula temporis, et ponitur pro πῶ-ἕ Pf. LXXIV, 9. πῶ Pf. XXXV, 17. Sensus igitur verborum Iesu hic est: *Mi Deus, mi Deus, quousque me in cruce pendere fines? Quando explebis spem accelerandae mortis benignissime mihi factam? Expecto auxilium tuum, liberationem a cruciatu meo. Diutius quidem vitam trahere possum in hac cruce:*

cruce; sed nolo. Iam placet mori. Fac igitur, mi Deus, ut omnes intelligant, vim humanam vitam mihi eripere non posse, me, uti sponte mea, ita pro meo arbitrio, ex meo sensu, ex mea voluntate, animam ponere. Fac, mi Pater, ut appareat, me vere dixisse: Οὐδεὶς αἶρεαι αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. Ἐξουσίαν ἔχω θῆναι αὐτήν, καὶ ἔξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. Neque vero expectavit frustra: nam paullo post expiravit animam. Κράζας φωνῇ ΜΕΓΑΛΗ — πάτερ, εἰς χεῖράς σου — τετέλεται — καὶ ταῦτα εἰπὼν, καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, ἐξέπνευσεν, ἀφῆκε, παρέδωκε τὸ πνεῦμα — Ita Deus Iesum hominem adiuvit legitime facientem, docentem, morientem. Restat quartum, idque ultimum disputationis nostrae caput.

Vt Iesus homo nobis σοφία, δικαιοσύνη, ἁγιασμός et ἀπελύτρωσις fieret, denique e consilio Dei necesse fuit, ut, vita post mortem recepta, virtutis suae integritatem, doctrinae veritatem, mortisque vim salutare extra omnem dubitationem poneret, certissimeque discipulis persuaderet, se quatuor illa beneficia humano generi non modo parasse, verum etiam tribuere et velle et posse. Cui quidem consilio ut euentus responderet, Deus ipsum a mortuis in vitam revocavit, per quadraginta dies discipulis conspiciendum exhibuit, tandemque, quadragesimo post resurrectionem die, in eorum conspectu, mirifice in coelum sustulit. Perstringamus singula.

Deus Iesum a mortuis in vitam revocavit. Act. II, 24. ὃν ὁ ΘΕΟΣ ἀνέστησε — III, 13. 15. IV, 10. XIII, 34. 37. X, 40. τοῦτον ὁ ΘΕΟΣ ἤγειρε. Rom. VI, 4. ἠγέρθη Χριστὸς διὰ τῆς δόξης ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ — Eph. I, 19. κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος Αὐτοῦ, ἣν ἐνήργησεν ἐν Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. — Hebr. XIII, 20. ὁ

ΘΕΟC τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων
τὸν μέγαν — De vi resurrectionis Iesu vid. Rom. IV, 25. ἠγέρθη διὰ
τὴν δικαίωσιν ἡμῶν. VIII, 34. μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθεῖς — V, 10. 1 Cor.
XV, 12—22. 1 Tim. III, 16. Videſis noſtram huius loci *Exegeſin*.

Deus Ieſum per quadraginta dies diſcipulis conſpiciendum exhibuit.
Act. X, 40. 11. καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ὁ ΘΕΟC ἐμφανῆ γενέσθαι — coll. I, 3.
1 Tim. III, 16. Ioh. XX, 19. Quo tempore cum Ieſus denuo auxilium
Dei per ſpiritum ſanctum promiſſiſſet (22), plura in diſcipulorum con-
ſpectu ſigna edidiſſet, quibus certiores fierent de reſurrectionis veritate
(30), varia cum iis de ciuitate chriſtiana collocutus eſſet (Act. I, 3):
tandem diſcipulis bene precatus, repetita promiſſione de ſpiritu ſancto,
paucis diebus poſt Hieroſolymae effundendo, iſtis videntibus, rediit in
coelum, demittens conſolatores duos, qui admonerent eos de ſperando
iſtius e coelo reditu (ibid. 10. 11. Luc. XXIV, 49—51.). Rediit vero
in coelum, duce ac rectore Deo.

Deus iſtum in coelum ſuſtulit. Act. I, 2. ἀνελήφθη — 22. II, 33.
ὑψώθεις. 36. Κύριον καὶ Χριſτὸν αὐτὸν ὁ ΘΕΟC ἐποίηſε τοῦτον τὸν
Ἰηſοῦν — Eph. I, 20—22. Phil. II, 9. ὁ ΘΕΟC αὐτὸν ὑπερύψωſε —
1 Tim. III, 16. Sed haec haecenus.

Ita quidem ego iudico, *Ciues Optimi*, de auxilio Dei Ieſu homini
in opere ſalutari, eoque terreſtri, praefito: quod Theologis omnium
aetatum, noſtrae etiam, parum animaduerſum eſſe, copioſius docere
et vellem, et poſſem, et deberem, niſi ſumtibus publicis eſſet parcen-
dum. Itaque in illis, quae haecenus utcumque diſputata legiſtis, ac-
quieſcite, grauiffimum argumentum noſtrum, horum dierum ſolemniti-
tati ac ſtudiorum *Veſtrorum* rationi conuenienter, accuratius expendite,
cum

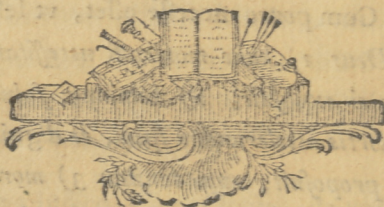
cum nostris religionis christianis Theorematibus comparate, atque omnia in *Vestram* et publicam conuertite vtilitatem. Conferamus in pauca. Quatuor pertractauimus vel perstrinximus *capita*, atque in singulis *triplicem* auxilii diuini *modum*. Cum enim *primo* necesse esset, vt Iesus virtutem perfectam omnibusque numeris et partibus expletam, legitime s. recte facta exerceret: *Deus ipsam* 1) *per spiritum sanctum generauit*, 2) *materiam virtutis eximiam ipsi suppeditauit*, 3) *virtutisque studium modis plane singularibus corroborauit*. Cum *deinde* necesse esset, vt Iesus doctrinam diuinam Iudaeis Palaestinam incolentibus recte et plene traderet, eius veritatem satis certo ac perspicue comprobaret, discipulosque relinqueret bene instructos, qui beneficia per ipsum humano generi parata non tantum Iudaeis, verum etiam aliis gentibus offerrent, et religionem christianam per omnes orbis terrarum partes propagarent: *Deus* 1) *illam ipsam doctrinam, tradendique ordinem ac modum, tempus et locum cum eo communicauit*, 2) *eum facultate adauxit et vaticinandi et mira faciendi, eundem denique* 3) *in discipulis deligendis, edocendis, confirmandis adiunxit*. Cum porro necesse esset, vt Iesus vicariam mortis poenam subiret: *Deus* 1) *hanc moriendi necessitatem, optione quidem relicta, mature satis ei exposuit*, 2) *hominum salutem cum vicaria illa morte coniunctam, mortis accelerandae spem, et dignitatem summam mortem illam secuturam proposuit, eum tandem* 3) *morientem per spiritum sanctum confirmauit, ac mortis acceleratione a longiore grauissimorum dolorum sensu liberauit*. Cum *denique* necesse esset, vt Iesus, vita post mortem recepta, virtutis suae integritatem, doctrinae veritatem, mortisque vim salutarem extra omnem dubitationem poneret, certissimeque discipulis persuaderet, se quatuor illa beneficia humano generi non modo parasse, verum etiam tribuere et velle et posse: *Deus ipsum* 1) a
mortuis

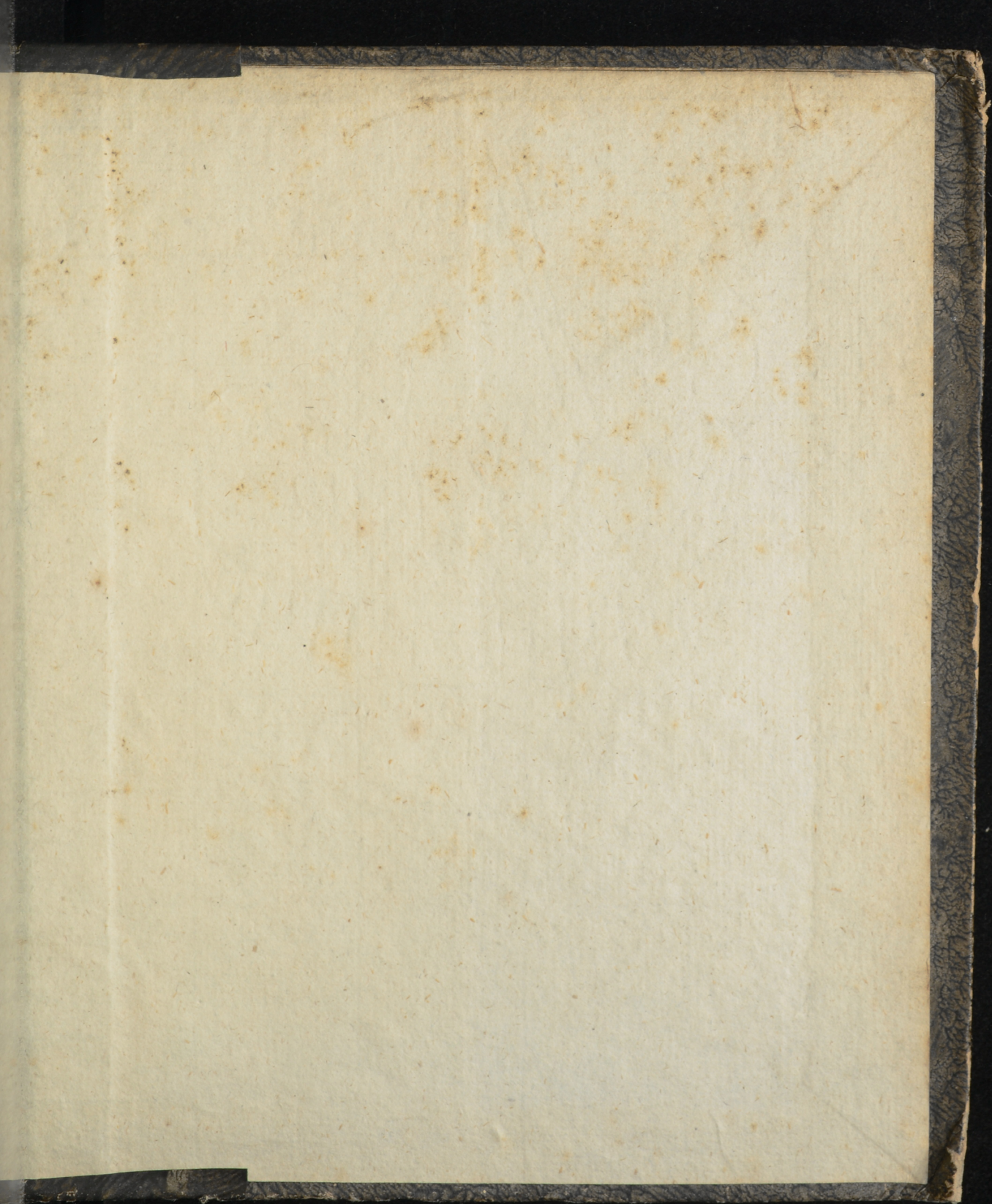
mortuis in vitam reuocauit, 2) per quadraginta dies discipulis conspicendum exhibuit, ac tandem 3) quadagesimo post resurrectionem die, in eorum conspectu, mirifice in coelum sustulit. — Sic igitur Iesus homo, auxiliante, adflante, admonente, agitante, impellente Deo, opus salutare, idque terrestre, felicissime honorificentissimeque peregit. Sic factus est, volente et adiuvante Deo, σοφία, δικαιοσύνη, ἁγιασμός et ἀπολύτρωσις. Valet! P. P. in Vniuersitate litterarum Vitebergica Fests. Pasch. A. R. S. cIoIoCCXCIII.

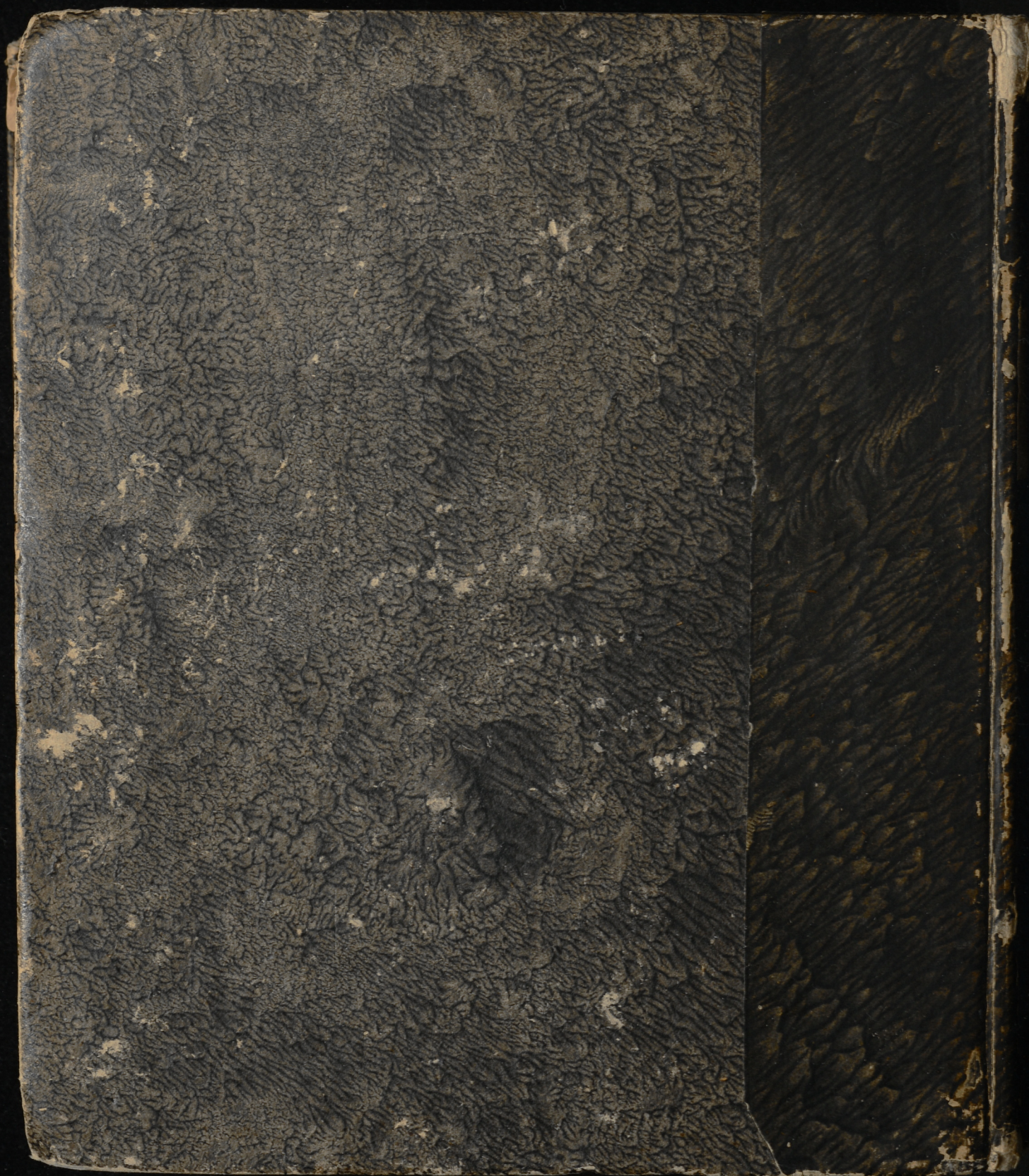
VITEBERGAE

LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII.

- 24, *Doquintus, quatenus disciplina religionis
et theologiae christianae pendeat ab historia
Iesu Christi. Auctore Ammon. Göttingae*
- 25, *Variarum de origine fessu sententiarum experientia
Göttingae.*
- 26, *Continuae de futura corporum exanimatorum
inspiratione, aut christi um historia. Auctore
Staudlin. Göttingae.*
- 27, *Comment. de legio Noptiae momento et
ingenio, collectione et effectibus. Auctore
Staudlin. Part. I. Göttingae 1796.*
- 28, *Sectio II.*
- 29, *De religione naturali publica. Auctore Staudlin.
Göttingae. —*
- 30, *Declaratur diversitatis linguarum ex
traditione Semitica Origines. Auctore Eckhorn
Göttingae 1788.*
- 31, *Über die Verfassung des preussischen Königs,
verfasst von Dr. Ammon. Göttingen 1795.*
- 32, *Über die Aufklärung des inneren Mordes einiger
inneren Mythen mit dem moral. Mod. in
Sachliche Darstellung von Dr. Ammon.
Göttingen, 1796. —*
- 33, *Von der Aufklärung und der Erbschaft des
moralischen geistl. Aufbaus. von Dr. Ammon,
Göttingen, 1797. —*

II

Salom. 9, 1.), alma mundi conditrix, hominumque
 Prov. 8, 31. Sap. Sir. 24, 6 f. Ioh. 1, 5.), post multos
 osque irritos mortalium erudiendorum conatus (Sap.
), in terra Israelitica fixit pedem (κατεσκηνωσε v. 8.
), humanamque sibi Iesu Christi formam induit. 'O
 ἐγενετο: diuina sapientia inter Iudaeos surrexit,
 o vnita. Praeter moralem istam diuinae sapientiae
 nem vix opus erat, vt alia historiae I. C. primordia
 aret, quamuis accurate satis et sine vllis traditionum
 de illis exponere potuisset.¹⁶⁾ Eandem viam in-
 dius Paulus, qui diuina Messiae praedicata colli-
 atenus a Ioanne differt, vt in sapientiae, quam sum-
 en in Messiam transfudit, descriptione non Iesaiam,
 biorum auctorem sequatur, quare factum est, vt
 imum a Deo creatum (πρωτοτοκον πασης κτισεως
) esse adfirmet, quum de sapientia idem contendat
 v. 8, 22. קנני (ἐκτισε Deut. 32, 6.), חללי, ררכו, ראשית דרכו
 (ισμα). Ioannes autem, spiritum sapientiae inter
 Dei attributa referens,¹⁸⁾ τον λογον vere Θεον, hunc-
 ενσαρκωθεντα esse adferit.¹⁹⁾ Plura decerpere ex
 historia

HERDER *vom Erlöser der Menschen*, p. 60 sqq.

OPPE ad Rom. IX, 5.

ICHHORN l. c.

dam hanc in rem iam bene disputata videas in cel. HEZELII
Schriftforscher, tom. II. p. 549 sqq. De discrimine Christolo-
 oannis et Pauli, quod hic innuere tantum licet, alio loco co-
 exposituri sumus.

35.
3
3
31.
29.

